

การเมืองเชิงอัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ร่วมในสังคมไทย*

IDENTITY POLITICS AND THE TRANSFORMATION OF PARTICIPATORY CULTURE IN THAI SOCIETY

ณัฐฐา แจ้งอักษร

Nuttha Jangaksorn

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author's Email: nook_nuttha1234@gmail.com

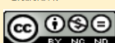
วันที่รับบทความ : 20 สิงหาคม 2568; วันที่แก้ไขบทความ 30 สิงหาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 31 สิงหาคม 2568

Received 20 August 2025; Revised 30 August 2025; Accepted 30 August 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองเชิงอัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในสังคมไทย โดยวิเคราะห์จากแนวคิดทางทฤษฎี ګรณศึกษา และบริบททางสังคมการเมืองร่วมสมัย พบว่าการเมืองเชิงอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เพศสภาพ เยาวชน หรือท้องถิ่น ได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้การเมืองไทยขยายพื้นที่การมีส่วนร่วมจากกรอบดั้งเดิมที่จำกัดอยู่ในสถาบันทางการเมืองและวัฒนธรรมชุมชน ไปสู่รูปแบบใหม่ที่เปิดกว้างมากขึ้น ทั้งในท้องถิ่น ภาคประชาชน และโลกดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงนี้สร้างผลเชิงบวกในด้านการเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายและการตรวจสอบเชิงประชาธิปไตย แต่ขณะเดียวกันก็สร้างผลเชิงลบในรูปของความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์และการแบ่งแยกทางสังคม บทความยังได้เสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อสร้างพื้นที่

Citation:

* ณัฐฐา แจ้งอักษร. (2568). การเมืองเชิงอัตลักษณ์และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในสังคมไทย. วารสาร
นวัตกรรมสังคมศาสตร์, 2(4), 26-39.

Nuttha Jangaksorn. (2025). Identity Politics and the Transformation of Participatory Culture in Thai Society.

Journal of Social Sciences Innovations, 2(4), 26-39.;

DOI: <https://doi.org/10.14456/jssi.2025.16>

Website: <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jssi>

สาธารณะอย่างเสมอภาค ปรับระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองใหม่ ใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ และเสริมสร้างกลไกประชาธิปไตยที่รองรับความหลากหลาย สุดท้ายชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มการเมืองไทยในอนาคตจะยังคงถูกกำหนดด้วยพลวัตของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่ซับซ้อนมากขึ้น

คำสำคัญ: การเมืองเชิงอัตลักษณ์, วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม, ประชาธิปไตยไทย, สื่อดิจิทัล, พลเมืองใหม่

Abstract

This article examines the relationship between identity politics and the transformation of participatory culture in Thai society, drawing on theoretical perspectives, case studies, and contemporary socio-political contexts. The findings reveal that identity politics—whether based on ethnicity, gender and sexuality, youth, or local communities—has become a driving force that expands political participation beyond traditional institutions and community-based cultural frameworks toward more inclusive forms of engagement in street protests, civil society networks, and digital platforms. While these changes have brought positive impacts by creating space for diversity and democratic deliberation, they have also generated negative consequences in the form of ideological polarization and social fragmentation. The article proposes policy recommendations, including the development of inclusive public spheres, educational reforms to cultivate new citizenship, constructive use of digital media, and the strengthening of democratic mechanisms that embrace diversity. Ultimately, it argues that the future trajectory of Thai politics will continue to be shaped by the complex dynamics of identity and participatory culture under the influence of globalization and digital transformation.

Keyword: Identity politics, Participatory culture, Thai democracy, Digital media, New citizenship

บทนำ

การเมืองไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ปรากฏการณ์การเมืองบนท้องถนน การเคลื่อนไหวของเยาวชน และการขยายตัวของสื่อดิจิทัลสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของ “วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม” จากแบบดั้งเดิมที่ยึดโยงกับโครงสร้างสถาบันและอำนาจรัฐ ไปสู่การมีส่วนร่วมรูปแบบใหม่ที่มีพลวัตและกระจายตัวมากขึ้น (Thongchai, 2018; McCargo, 2020) ในขณะเดียวกัน “การเมืองเชิงอัตลักษณ์” (Identity Politics) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมไทย โดยเฉพาะประเด็นทางชาติพันธุ์ เพศสภาพ ชนชั้น และกลุ่มเยาวชน ที่ลุกขึ้นมาแสดงออกถึงความแตกต่าง ความต้องการ และความไม่พอใจต่อระบบการเมืองแบบเดิม (Kongkirati, 2021)

ความสำคัญของปัญหาดังกล่าวอยู่ที่ การเมืองไทยมิได้เป็นเพียงการต่อสู้เชิงอำนาจระหว่างพรรคการเมืองหรือชนชั้นนำเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม และสังคมที่ลึกซึ้ง โดยเฉพาะการปรับตัวของพลเมืองไทยในการสร้าง “อัตลักษณ์ทางการเมือง” และการนิยามรูปแบบการมีส่วนร่วมที่หลากหลายมากขึ้น (Inglehart & Welzel, 2005)

การเมืองเชิงอัตลักษณ์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม เพราะอัตลักษณ์เป็นฐานทางสังคมที่กำหนดทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มบุคคล อัตลักษณ์ทางเพศ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือวัยรุ่น ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือและภาคใต้ของไทยที่เรียกร้องสิทธิการปกครองตนเอง หรือขบวนการเคลื่อนไหวของเยาวชนในปี 2563 ที่ใช้พื้นที่ออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมแบบใหม่ (Sinpeng, 2021) กล่าวได้ว่าเมื่ออัตลักษณ์ถูกทำให้กลายเป็นประเด็นทางการเมือง ก็จะขยายหรือปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมตามไปด้วย

บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงเอกสารและการทบทวนวรรณกรรม โดยครอบคลุมทั้งแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรณีศึกษาในสังคมไทยช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา (2549–

2567) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การเมืองเชิงอัตลักษณ์เข้ามามีบทบาทมากขึ้นและก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ทั้งนี้จะเน้นเฉพาะการเมืองในระดับสังคมและขบวนการภาคประชาชน โดยไม่เจาะลึกไปถึงการแข่งขันเชิงโครงสร้างพรรคการเมือง

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการเมืองเชิงอัตลักษณ์ (Identity Politics)

แนวคิดของกลุ่มอัตลักษณ์

แนวคิดการเมืองเชิงอัตลักษณ์เกิดขึ้นจากการที่กลุ่มบุคคลตระหนักถึง “ความแตกต่าง” ที่มีต่อสังคมกระแสหลัก ไม่ว่าจะเป็นเพศชาติพันธุ์ ศาสนา ชุมชน หรือเยาวชน ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นฐานในการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Heyes, 2020) อัตลักษณ์เหล่านี้สะท้อนถึงความต้องการการยอมรับในสิทธิ ความเสมอภาค และการมีพื้นที่แสดงออกในสังคมการเมือง เช่น กลุ่มชาติพันธุ์มลายูในภาคใต้ที่เรียกร้องสิทธิทางวัฒนธรรมและศาสนา หรือกลุ่ม LGBTQ+ ที่ต้องการความเสมอภาคด้านสิทธิพลเมืองในประเทศไทย (Rogers, 2017)

บทบาทของอัตลักษณ์ต่อการสร้างพลังทางการเมือง

อัตลักษณ์มิได้เป็นเพียงการบ่งชี้ความแตกต่าง แต่ยังทำหน้าที่เป็น “ทุนทางการเมือง” ที่สามารถสร้างพลังในการต่อรองกับรัฐหรือสถาบันทางการเมือง (Calhoun, 1994) เมื่อกลุ่มบุคคลระบุและยืนยันอัตลักษณ์ร่วมกัน ก็จะเกิดการสร้างเครือข่าย การจัดตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เข้มแข็งขึ้น ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยในปี 2563 ซึ่งอัตลักษณ์ของ “ความเป็นคนรุ่นใหม่” กลายเป็นพลังสำคัญในการทำทลายวัฒนธรรมการเมืองแบบอนุรักษนิยม (Kongkirati, 2021)

ทฤษฎีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม (Political Culture & Participation)

แบบแผนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมไทย

การเมืองไทยสะท้อนวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนท้องถิ่นและศาสนจักรในอดีต ไปสู่การเมืองบนท้องถนนและการใช้สิทธิเลือกตั้งในยุคสมัยใหม่ (McCargo & Ukrist, 2005) ในช่วงหลัง วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมยัง

ขยายเข้าสู่พื้นที่ดิจิทัล ที่ประชาชนสามารถแสดงออก แสดงความคิดเห็น และระดมพลังได้โดยไม่ต้องผ่านสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Sinpeng, 2021)

ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมชี้ให้เห็นว่าประชาชนควรมีบทบาทมากกว่าการเลือกตั้ง โดยสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา (Pateman, 1970) ในบริบทไทย แนวคิดนี้สะท้อนผ่านการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน เช่น เครือข่ายเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และขบวนการเยาวชนที่เน้นการมีส่วนร่วมในระดับฐานราก รวมถึงการผลักดันประเด็นสาธารณะเข้าสู่วาระการเมืองระดับชาติ (Phongpaichit & Baker, 2008)

กรอบ Postmodern และ Globalization

ผลของโลกาภิวัตน์และสื่อดิจิทัลต่อการนิยามอัตลักษณ์ใหม่

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาของสื่อดิจิทัล อัตลักษณ์ได้ถูกกำหนดจากโครงสร้างดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว หากแต่ถูกสร้างและต่อรองใหม่อยู่เสมอ (Giddens, 1991; Castells, 2010) โลกออนไลน์ทำให้เกิด “อัตลักษณ์เสมือนจริง” (virtual identity) ที่ขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกลุ่มคนข้ามพรมแดน ตัวอย่างเช่น การใช้ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก และ TikTok ของเยาวชนไทยในการสร้างวาทกรรมการเมืองและสร้างชุมชนออนไลน์ที่มีพลังทางการเมือง (Sinpeng, 2021) สิ่งนี้สะท้อนกรอบความคิดแบบ Postmodern ที่เห็นว่าอัตลักษณ์มิใช่สิ่งตายตัว หากเป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างความหมายใหม่ในสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย

บริบทของสังคมไทย

พัฒนาการของการเมืองเชิงอัตลักษณ์ในไทย

อัตลักษณ์ท้องถิ่นและการเมืองระดับภูมิภาค

อัตลักษณ์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการเมืองไทย โดยเฉพาะในภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เช่น ภาคเหนือที่มีชนเผ่าต่าง ๆ และภาคใต้ที่มีประชากรมลายูมุสลิม การเคลื่อนไหวของกลุ่มเหล่านี้มักสะท้อนความต้องการในการรักษาอัต

ลักษณะทางวัฒนธรรม ศาสนา และการปกครองตนเอง (Chachavalpongpun, 2020) ความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นตัวอย่างชัดเจนของการที่อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และศาสนากลายเป็นฐานของการเมืองเชิงอัตลักษณ์ ซึ่งนำไปสู่การต่อรองกับรัฐไทยในระดับโครงสร้าง (McCargo, 2008)

เพศสภาพและการเมือง (Gender & LGBTQ+)

ประเด็นทางเพศและความหลากหลายทางเพศได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิความเท่าเทียมและการสมรสเท่าเทียม กลุ่ม LGBTQ+ ใช้อัตลักษณ์ของตนเป็นฐานในการเคลื่อนไหวเชิงสังคมและการเมือง เพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในระดับกฎหมายและนโยบาย (Rogers, 2017) การอภิปรายเรื่องกฎหมายสมรสเท่าเทียมในสภาไทยแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของการเมืองเชิงอัตลักษณ์ด้านเพศสภาพ ที่ก้าวพ้นจากพื้นที่สังคมสู่พื้นที่เชิงนโยบาย (UNDP, 2019)

เยาวชนกับการเคลื่อนไหวบนโลกออนไลน์

การเมืองไทยช่วงปี 2563 เป็นต้นมาแสดงให้เห็นบทบาทของเยาวชนในการใช้โลกออนไลน์เป็นพื้นที่สร้างอัตลักษณ์ใหม่ เยาวชนจำนวนมากนิยามตัวเองว่าเป็น “คนรุ่นใหม่” ที่มีความคิดต่างจากวัฒนธรรมการเมืองอนุรักษ์นิยมแบบเดิม พวกเขาใช้แพลตฟอร์มอย่าง Twitter, Facebook และ TikTok เพื่อระดมพลังและสร้างวาทกรรมใหม่ในสังคม เช่น การเรียกร้องประชาธิปไตย การปฏิรูปสถาบัน และสิทธิพลเมือง (Sinpeng, 2021) การเมืองเชิงอัตลักษณ์ของเยาวชนไม่เพียงแต่แสดงออกผ่านการชุมนุมบนท้องถนน แต่ยังเกิดขึ้นในโลกดิจิทัลที่ข้ามพรมแดนและเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวระดับสากล (Kongkirati, 2021)

วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในอดีตถึงปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม (ผ่านสถาบันชุมชน ศาสนา)

ในอดีต วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในสังคมไทยถูกกำหนดโดยโครงสร้างชุมชนและศาสนา ประชาชนมีบทบาทผ่านกลไกชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน วัด และสถาบันศาสนา ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในการรวมกลุ่มและตัดสินใจเรื่องสาธารณะ (Keyes, 2014) รูปแบบการมีส่วนร่วม

ดังกล่าวมักมีลักษณะบนลงล่าง (top-down) โดยรัฐและผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดกรอบ ขณะที่ประชาชนมีบทบาทจำกัดในการเสนอความเห็นหรือกำหนดนโยบาย

การมีส่วนร่วมแบบใหม่ (ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เครือข่ายภาคประชาชน)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมได้เปลี่ยนผ่านสู่รูปแบบใหม่ที่มีพลวัตมากขึ้น ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชน ใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สร้างเครือข่าย และผลักดันข้อเรียกร้องทางการเมือง (Sinpeng, 2021) ขบวนการภาคประชาชน เช่น เครือข่ายเกษตรกรหรือกลุ่มสิ่งแวดล้อม ก็สะท้อนวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในระดับฐานรากที่พยายามต่อรองกับรัฐ (Phongpaichit & Baker, 2008) สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้ง แต่ครอบคลุมถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม การรณรงค์ออนไลน์ และการสร้างพื้นที่สาธารณะใหม่ ๆ

การเมืองเชิงอัตลักษณ์กับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม

การเมืองอัตลักษณ์กับการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมรูปแบบใหม่

การเมืองเชิงอัตลักษณ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่ใหม่ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง อัตลักษณ์ที่หลากหลาย เช่น เพศสภาพ ชาติพันธุ์ เยาวชน และกลุ่มสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการขยายพื้นที่การเมืองออกไปนอกสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Calhoun, 1994) ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยในปี 2563 ที่ใช้สัญลักษณ์ วากรรม และวัฒนธรรมย่อย (subculture) เพื่อสร้างพื้นที่การเมืองใหม่ทั้งบนท้องถนนและโลกออนไลน์ (Kongkirati, 2021) แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมและเข้าถึงได้มากขึ้น

ความขัดแย้งและการต่อรองระหว่างอัตลักษณ์ที่แตกต่าง

การเมืองเชิงอัตลักษณ์ในสังคมไทยยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งเชิงโครงสร้างระหว่างกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ต่างกัน เช่น ความตึงเครียดระหว่างอัตลักษณ์ของชนชั้นกลางในเมือง กับชุมชนชนบท การเผชิญหน้าระหว่างอัตลักษณ์อนุรักษ์นิยมกับอัตลักษณ์เสรีนิยม หรือความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ทางศาสนากับอัตลักษณ์ทางเพศ (Thongchai, 2018) ความขัดแย้งเหล่านี้มิได้เป็นเพียงการแบ่งแยก แต่ยังนำไปสู่การต่อรองและการสร้างสมดุลใหม่ของการมี

ส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น การอภิปรายในสภาเกี่ยวกับกฎหมายสมรสเท่าเทียมที่สะท้อนการต่อรองระหว่างกลุ่ม LGBTQ+ กับสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม (UNDP, 2019)

การเมืองดิจิทัลและการสร้างพื้นที่ทางเลือก

สื่อดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของการเมืองเชิงอัตลักษณ์ โดยเปิดพื้นที่ทางเลือกสำหรับการแสดงออกและการรวมกลุ่ม อัตลักษณ์ที่เคยถูกกดทับในสังคมออฟไลน์สามารถถูกปลดปล่อยและสร้างการยอมรับในโลกออนไลน์ เช่น กลุ่มเยาวชนและ LGBTQ+ ที่ใช้ Twitter, Facebook และ TikTok เพื่อสร้างชุมชนทางการเมือง (Sinpeng, 2021) การเมืองดิจิทัลจึงทำให้การมีส่วนร่วมไม่จำกัดเฉพาะในเขตแดนทางภูมิศาสตร์ แต่เชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวระดับโลก เช่น การเคลื่อนไหว #MilkTeaAlliance ที่รวมเยาวชนไทย ฮองกง และไต้หวัน (Wong, 2021)

การสร้างความเป็นพลเมืองใหม่ (New Citizenship)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การสร้างแนวคิด “ความเป็นพลเมืองใหม่” (New Citizenship) ที่มีได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ เช่น การเลือกตั้ง แต่ยังหมายถึงการมีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดนโยบาย สร้างพื้นที่สาธารณะ และท้าทายอำนาจรัฐ (Isin & Turner, 2007) ในบริบทไทย การสร้างพลเมืองใหม่สะท้อนผ่านการเคลื่อนไหวของเยาวชน การต่อสู้ของกลุ่มชายขอบ และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ต้องการสิทธิและศักดิ์ศรีทางการเมืองมากกว่าที่รัฐแบบดั้งเดิมเคยมอบให้ (Kongkirati, 2021) สิ่งนี้บ่งชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมการเมือง ที่เปิดกว้างและยอมรับความหลากหลายของอัตลักษณ์มากขึ้น

กรณีศึกษา

การเคลื่อนไหวของเยาวชนไทยในโลกออนไลน์

การเมืองไทยในช่วงปี 2563 เป็นต้นมา สะท้อนปรากฏการณ์ใหม่ของการเคลื่อนไหวที่ขับเคลื่อนโดยเยาวชนซึ่งใช้โลกออนไลน์เป็นพื้นที่หลักในการสร้างอัตลักษณ์และระดมพลังทางการเมือง แชกแท้ทางการเมือง เช่น #เยาวชนปลดแอก หรือ #ม็อบ2563 กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างวาทกรรมใหม่และเชื่อมโยงผู้คนจำนวนมากเข้าสู่ขบวนการ

(Sinpeng, 2021) การเมืองเชิงอัตลักษณ์ของเยาวชนไม่เพียงแต่ปรากฏในท้องถนน แต่ยังปรากฏในโลกดิจิทัลที่ข้ามพรมแดน และเชื่อมโยงกับขบวนการในต่างประเทศ เช่น #MilkTeaAlliance ซึ่งเป็นความร่วมมือเชิงสัญลักษณ์ระหว่างเยาวชนไทย ฮองกง และไต้หวัน (Wong, 2021) สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ “ความเป็นคนรุ่นใหม่” ถูกใช้เป็นฐานทางการเมืองที่ทรงพลังต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม

การเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์หรือท้องถิ่น

ในสังคมไทย อัตลักษณ์ท้องถิ่นและชาติพันธุ์มีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคใต้ของประเทศ ตัวอย่างเช่น ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มมลายูมุสลิมใช้ศาสนาและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิ ความยุติธรรม และการปกครองตนเอง (McCargo, 2008) การเมืองเชิงอัตลักษณ์ดังกล่าวไม่เพียงสร้างความขัดแย้งกับรัฐไทย แต่ยังทำให้เกิดการตอรองในระดับนโยบายว่าด้วยสิทธิและความมั่นคง อีกตัวอย่างหนึ่งคือกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ ที่พยายามรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสิทธิในที่ดิน ขบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อความชอบธรรมและการยอมรับจากรัฐและสังคมไทย (Keyes, 2014)

การต่อสู้เพื่อสิทธิทางเพศและความหลากหลายทางเพศ

ในสองทศวรรษที่ผ่านมา ขบวนการเพื่อสิทธิความหลากหลายทางเพศในไทยมีพัฒนาการอย่างก้าวหน้า อัตลักษณ์ LGBTQ+ ถูกใช้เป็นฐานในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเสมอภาคทางกฎหมายและการยอมรับทางสังคม กลุ่มนักกิจกรรมผลักดันประเด็นสมรสเท่าเทียม การเปลี่ยนคำนำหน้านาม และสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอย่างเท่าเทียม (Rogers, 2017; UNDP, 2019) การเคลื่อนไหวดังกล่าวทำให้เรื่องเพศและความหลากหลายไม่ถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวอีกต่อไป แต่กลายเป็นประเด็นสาธารณะที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการนิติบัญญัติและการถกเถียงทางการเมืองระดับชาติ การที่สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมในช่วงปี 2565–2566 ถือเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนการเมืองเชิงอัตลักษณ์ด้านเพศที่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (Yingluck & Boonlert, 2022)

ผลกระทบและข้อถกเถียง

ผลเชิงบวก: การเปิดกว้างทางการเมืองและความหลากหลายทางความคิด

การเมืองเชิงอัตลักษณ์ช่วยเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มที่เคยถูกกีดกันในสังคมได้แสดงออก และมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น เช่น กลุ่มเยาวชน LGBTQ+ และชาติพันธุ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้การเมืองไทยมีลักษณะ “inclusive democracy” ที่รับฟังเสียงของคนหลากหลายกลุ่ม (Inglehart & Welzel, 2005) นอกจากนี้ ความหลากหลายทางความคิดที่เกิดขึ้นยังช่วยสร้างพลวัตใหม่ในสังคม ทำให้เกิดการถกเถียง การแลกเปลี่ยน และการตรวจสอบเชิงประชาธิปไตยมากขึ้น (Kongkirati, 2021)

ผลเชิงลบ: ความแตกแยกทางสังคมและความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์

แม้การเมืองเชิงอัตลักษณ์จะเปิดโอกาสให้เสียงของคนชายขอบปรากฏชัดเจนขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับสร้างความแตกแยกในสังคมไทยอย่างรุนแรง ความต่างระหว่างอัตลักษณ์อนุรักษ์นิยมที่ยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ กับอัตลักษณ์เสรีนิยมที่เรียกร้องการปฏิรูปกลายเป็นความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ที่ยืดเยื้อ (McCargo, 2020) นอกจากนี้ การเมืองบนโลกออนไลน์ยังสร้างสภาพ “echo chamber” ที่ผู้คนมีแนวโน้มอยู่ในกลุ่มความคิดเดียวกัน และทำให้ความขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์ยิ่งทวีความเข้มข้น (Sinpeng, 2021)

ข้อถกเถียงเรื่อง “ประชาธิปไตยกับความเป็นไทย”

หนึ่งในข้อถกเถียงที่สำคัญคือ การที่อัตลักษณ์แบบเสรีนิยมและประชาธิปไตยแบบตะวันตกถูกมองว่าขัดแย้งกับ “ความเป็นไทย” ซึ่งประกอบด้วยค่านิยมดั้งเดิม เช่น ความจงรักภักดี การเคารพลำดับชั้น และบทบาทของศาสนา (Thongchai, 2018) ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมักโต้แย้งว่าการเมืองเชิงอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของเยาวชน เป็นการคุกคามต่อความมั่นคงทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชาติ ขณะที่ฝ่ายก้าวหน้ามองว่าการอ้าง “ความเป็นไทย” ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจ (Chachavalpongpun, 2020) ข้อถกเถียงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของประชาธิปไตยไทย ที่ยังคงต้องหาสมดุลระหว่างการเคารพวัฒนธรรมดั้งเดิมกับการยอมรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์ในสังคมสมัยใหม่

ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางพัฒนา

การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค

หนึ่งในข้อเสนอสำคัญคือการสร้าง “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ที่เปิดกว้างให้ทุกกลุ่มอัตลักษณ์สามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายได้อย่างเท่าเทียม ตามแนวคิดของ Habermas (1996) พื้นที่สาธารณะถือเป็นหัวใจของประชาธิปไตย deliberative ที่เน้นการถกเถียงอย่างมีเหตุผลและเสมอภาค ในบริบทไทยพื้นที่ดังกล่าวอาจอยู่ทั้งในระดับท้องถิ่น เช่น เวทีประชาคม และในโลกออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงได้ การพัฒนากฎหมายและนโยบายที่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกจึงเป็นสิ่งจำเป็น (Phongpaichit & Baker, 2008)

การปรับระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาวัฒนธรรมพลเมืองใหม่

การสร้าง “พลเมืองใหม่” (new citizenship) จำเป็นต้องอาศัยการปรับระบบการศึกษา โดยบรรจุเนื้อหาที่ส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิ ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกระดับ (Isin & Turner, 2007) การศึกษาควรเปลี่ยนจากการปลูกฝังเชิงอำนาจนิยมไปสู่การพัฒนา “critical thinking” และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) ตัวอย่างเช่น หลักสูตรพลเมืองดิจิทัล (digital citizenship) ที่ช่วยให้เยาวชนตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ (Davies, 2019)

การใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์เพื่อการมีส่วนร่วม

สื่อดิจิทัลไม่เพียงเป็นเครื่องมือสื่อสาร แต่ยังเป็นพื้นที่การเมืองที่สำคัญ การใช้สื่อดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์จึงควรถูกส่งเสริม เช่น การจัดตั้งแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ การใช้แอปพลิเคชันในการทำประชาคมท้องถิ่น หรือการพัฒนาสื่อออนไลน์ที่เน้นการเรียนรู้ทางการเมือง (Sinpeng, 2021) รัฐควรสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างเสมอภาค ลดช่องว่างทางดิจิทัลระหว่างเมืองและชนบท รวมถึงกำกับการใช้สื่อโดยไม่ละเมิดเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

การเสริมสร้างกลไกประชาธิปไตยที่รองรับความหลากหลาย

ในที่สุด การพัฒนาประชาธิปไตยไทยจำเป็นต้องสร้างกลไกที่รองรับความหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น การปฏิรูประบบกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มชายขอบ การเสริมสร้างระบบสภาที่มีตัวแทนจากภาคประชาชนมากขึ้น และการสนับสนุน

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (McCargo, 2020) แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิด “pluralistic democracy” ที่เชื่อว่าประชาธิปไตยควรเปิดกว้างต่อความแตกต่าง และใช้ความหลากหลายเป็นพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนาสังคม (Dahl, 1989)

สรุป

การเมืองเชิงอัตลักษณ์ในสังคมไทยได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ เพศสภาพ เยาวชน หรือชุมชนท้องถิ่น ต่างใช้อัตลักษณ์ของตนเป็นฐานในการสร้างการเคลื่อนไหวและการต่อรองทางการเมือง วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงในกรอบของสถาบันดั้งเดิมหรือการเลือกตั้งอีกต่อไป แต่ได้ขยายไปสู่การรวมตัวบนท้องถนน การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน และการใช้สื่อดิจิทัลเป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ที่เปิดกว้างมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้นำไปสู่ทั้งโอกาสและความท้าทาย ด้านหนึ่งทำให้การเมืองไทยมีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้เสียงของกลุ่มชายขอบและคนรุ่นใหม่ได้ถูกได้ยิน ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความแตกแยกเชิงอุดมการณ์และความตึงเครียดระหว่างอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ประเด็น “ประชาธิปไตยกับความเป็นไทย” ยังคงเป็นข้อถกเถียงสำคัญที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างค่านิยมดั้งเดิมกับความต้องการความเสมอภาคและสิทธิใหม่ในสังคมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ทิศทางในอนาคตชี้ว่าการเมืองเชิงอัตลักษณ์จะยังคงขยายตัวต่อไป โดยเฉพาะในโลกดิจิทัลที่เอื้อให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ใหม่และการรวมพลังทางการเมืองที่ข้ามพรมแดน ความท้าทายของสังคมไทยคือการสร้างกลไกประชาธิปไตยที่สามารถรองรับความหลากหลายได้อย่างสมดุล ลดความขัดแย้ง และเชื่อมโยงคุณค่าของประชาธิปไตยเข้ากับความเป็นไทยเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่มีเสถียรภาพ โปร่งใส และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Calhoun, C. (1994). *Social theory and the politics of identity*. Blackwell.
- Castells, M. (2010). *The power of identity*. Wiley-Blackwell.
- Chachavalpongpun, P. (2020). *Coup, king, crisis: A critical interregnum in Thailand*. Yale University Press.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its critics*. Yale University Press.

- Davies, I. (2019). *Civic education and liberal democracy: Making the case for civic virtue*. Routledge.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Polity Press.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. MIT Press.
- Heyes, C. (2020). Identity politics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Fall 2020 Edition). Stanford University.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press.
- Isin, E. F., & Turner, B. S. (2007). Investigating citizenship: An agenda for citizenship studies. *Citizenship Studies*, 11(1), 5–17.
- Keyes, C. F. (2014). *Finding their voice: Northeastern villagers and the Thai state*. Silkworm Books.
- Kongkirati, P. (2021). Youth movements and the politics of change in Thailand. *Journal of Contemporary Asia*, 51(3), 377–395.
- McCargo, D. (2008). *Tearing apart the land: Islam and legitimacy in Southern Thailand*. Cornell University Press.
- McCargo, D. (2020). *The politics of polarization in Thailand*. *Journal of Democracy*, 31(1), 144–158.
- McCargo, D., & Ukrist, P. (2005). *The Thaksinization of Thailand*. NIAS Press.
- Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge University Press.
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2008). *Thai capital after the 1997 crisis*. Silkworm Books.

- Rogers, B. (2017). Sexuality, rights, and identity politics in Thailand. *Asian Studies Review*, 41(2), 227–244.
- Sinpeng, A. (2021). Digital media, political participation, and youth activism in Thailand. *Asian Journal of Comparative Politics*, 6(2), 97–113.
- Thongchai, W. (2018). *Hyper-royalism and the politics of identity in Thailand*. Critical Asian Studies, 50(1), 1–23.
- UNDP. (2019). *Legal gender recognition in Thailand: A legal and policy review*. United Nations Development Programme.
- Wong, A. (2021). The #MilkTeaAlliance and digital transnational activism. *Journal of Asian Studies*, 80(4), 1015–1039.
- Yingluck, S., & Boonlert, J. (2022). Equality in diversity: LGBTQ+ rights movement and policy reform in Thailand. *Asian Journal of Human Rights*, 14(1), 55–74.